

DIAGNOZA AKTYWNOŚCI REKREACYJNEJ RODZIN ZASTĘPCZYCH. RAPORT Z BADAŃ W POWIECIE SZAMOTULSKIM

*mgr Urszula Żołądkowska**

Wprowadzenie

Od kilkudziesięciu lat w większości krajów Europy, a od pewnego czasu także w Polsce w sprawowaniu pieczy nad dzieckiem osieroconym obserwuje się odejście od zinstytucjonalizowanych form opieki. Instytucje opiekuńcze starają się ograniczać liczbę wychowanków, odpowiednie zaś władze upowszechniać rozwój alternatywnych form opieki nad dzieckiem¹. Jedną z takich form wychowania jest rodzina zastępcza, powoływana w celu zapewnienia dziecku osieroconemu środowiska wychowawczego². Otoczone opieką są w niej dzieci, których rodzice nie żyją, bądź nie są w stanie ich wychowywać³.

Na mocy polskiego ustawodawstwa funkcjonują następujące typy rodzin zastępczych: spokrewniona - gdy wychowaniem dziecka zajmują się osoby będące jego wstępnymi lub rodzeństwem⁴. Kolejny typ to rodzina niezawodowa, którą prowadzą osoby niespokrewnione z dzieckiem w stopniu bliższym. Rodziny zastępcze zawodowe tworzone są przez osoby obce dla dziecka. Za sprawowanie opieki otrzymują one wynagrodzenie na mocy umowy zawieranej ze starostą powiatu, zobowiązani są przejść specjalistyczne szkolenia, ponadto obliguje się ich do ciągłego podnoszenia swoich kwalifikacji⁵. Formą rodzinnej pieczy zastępczej są także rodzinne domy dziecka. Przebywać w nich może nie więcej niż 8 dzieci, chyba, że sytuacja dotyczy rodzeństwa⁶.

Pod koniec roku 2014 w Polsce funkcjonowało 39 tysięcy rodzin zastępczych oraz 395 rodzinnych domów dziecka. Zapewniły one opiekę 49 tysiącom dzieci do 18. roku życia oraz 8,4 tysiącom młodzieży, która osiągnęła już wiek pełnoletni. Większość rodzin funkcjonowała w miastach, na wsi – zaledwie 32%. Największą grupę stanowiły rodziny spokrewnione, następnie niezawodowe, zawodowe różnego typu, najmniej było rodzinnych domów dziecka. W województwie wielkopolskim funkcjonowało 3110 rodzin zastępczych (wychowujących 4157 dzieci)⁷. W objętym badaniem powiecie szamotulskim - 78 rodzin (115 dzieci)⁸.

* *Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu.*

¹ B. Gudbrandson, *Dzieci w instytucjach opiekuńczych: zapobieganie instytucjonalizacji i alternatywne formy opieki w krajach europejskich*, Kwartalnik Dzieci Niczyje, Warszawa, vol. 5, nr 4/2006, s. 51-63.

² T. Polkowski, *Standardy usług profilaktyczno-opiekuńczych*, Problemy opiekuńczo-wychowawcze, nr 5/1999, s. 10.

³ W. Okoń, *Nowy Słownik Pedagogiczny*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2001, s. 337.

⁴ M. Andrzejewski, *Ewolucja pieczy zastępczej przez pryzmat nowych regulacji prawnych*, Teologia i Moralność, t. 11/2012, s. 122.

⁵ M. Ruskowska, *Rodzina zastępcza jako środowisko opiekuńczo-wychowawcze*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2013, s. 68- 69.

⁶ A. Kaim, A. Gugniewicz, *Edukacja bez wykluczenia. ABC wsparcia dla dzieci z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym*, Fundacja Przestrzeń Dialogu Gdańsk 2007, s. 24.

⁷ GUS, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2014 roku*, Warszawa 2015, s. 31-45.

⁸ Dane statystyczne udostępnione przez PCPR Szamotuły, 07.2015.

Rekreacja w środowisku rodzinnym

Pojęcie rekreacji używane jest współcześnie w kilku supozycjach znaczeniowych. Pierwsze z nich dotyczy zespołu zachowań, które człowiek realizuje w swoim czasie wolnym. Definiując pojęcie rekreacji podkreśla się proces wypoczynku człowieka, regenerację jego sił psychofizycznych i twórczych. Rekreacja może być rozumiana też jako dynamicznie ewoluujące zjawisko społeczno-ekonomiczne. Immanentne cechy rekreacji to aktywność, dobrowolność, bezinteresowność i przyjemność⁹. W propozycji klasyfikacji rekreacji autorstwa R. Winiarskiego znajdują się takie jej formy: sportowe, turystyczne, hobbystyczne, towarzyskie, kulturalno-rozrywkowe oraz wirtualne, obejmujące coraz popularniejsze współcześnie użytkowanie gier komputerowych i telewizyjnych. Rekreację fizyczną określa Winiarski jako aktywność o charakterze sportowym, turystycznym lub hobbystycznym¹⁰.

Rekreacja w środowisku rodzinnym daje możliwość wychowawczego oddziaływania oraz kształtowania postaw dziecka, przyczynia się do rozwoju jego osobowości, poszerzania wiedzy, obcowania z różnorodnymi formami kultury. Przypisuje się jej również rolę integrującą członków rodziny¹¹. Wspólna rekreacja ułatwia rodzicom zdobycie autorytetu oraz kształtowanie relacji partnerskich z dzieckiem i nawiązanie międzypokoleniowego dialogu, a także kształtowanie tzw. kultury czasu wolnego¹².

Właściwa organizacja czasu wolnego i wypoczynku dziecka jest jednym z obowiązków nałożonym przez ustawodawcę na rodziców zastępczych. Obok zaspokojenia podstawowych potrzeb dziecka wśród powinności opiekunów zastępczych znajduje się także stwarzanie możliwości rozwoju uzdolnień i zainteresowań, co ściśle związane jest z omawianym zagadnieniem rekreacji w rodzinach zastępczych¹³.

Aktywność rekreacyjna rodzin zastępczych w świetle literatury

Zagadnienie organizacji czasu wolnego rodzin zastępczych i podejmowanych w nim form rekreacji w badaniach polskich pojawia się regularnie, jednakże zazwyczaj stanowi ono kwestię drugorzędą, towarzyszącą analizie kwestii pedagogicznych czy ekonomicznych związanych z wychowaniem dziecka w pieczy zastępczej.

W latach 80. XX wieku w Polsce omawiana tematyka pojawiła się w badaniach Różańskiej i Tynelskiego. Badania dowodziły, iż efektywnie organizowany czas wolny ze względu na dostępność wszelkich instytucji kultury i sportu był przywilejem dzieci wychowywanych w środowisku miejskim¹⁴.

Środowisko rodzin zastępczych zostało objęte badaniami prowadzonymi przez Urszulę Kusio w roku szkolnym 1992-1993, na terenie Lublina. Wzięło w nich udział

⁹ S. Toczek-Werner, *Podstawy rekreacji i turystyki*, Wyd. AWF, Wrocław 2005, s. 10-11.

¹⁰ R. Winiarski, *Rekreacja i czas wolny*, Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa 2011, s. 16-24.

¹¹ I. Izdebska, *Wypoczynek współczesnej polskiej rodziny – istota, cechy charakterystyczne, próba typologii*, [w:] *Czas wolny w różnych jego aspektach*, (red.) J. Kędzior, M. Wawrzak-Chodaczek, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000, s. 28.

¹² J. Kędzior, *Wzory wypoczynku rodzinnego na przykładzie mieszkańców Wrocławia*, [w:] *Czas wolny w różnych jego aspektach*, (red.) J. Kędzior, M. Wawrzak-Chodaczek, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000, s. 51.

¹³ *Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011*, Dz. U. 2011, nr 149, poz. 887.

¹⁴ E. Różańska, A. Tynelski, *Rodzina zastępcza jako forma opieki nad dzieckiem*, Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. J. Kochanowskiego, Kielce 1981, s. 59-60.

160 rodzin, w których przebywało 174 dzieci w wieku 7-15 lat. Zapytane o podejmowane najchętniej formy rekreacji, dzieci udzielały następujących odpowiedzi: zabawy na podwórku z rówieśnikami (64,2%), czytanie książek (10,4%), oglądanie telewizji. Zabawy na podwórku obejmowały najczęściej grę w piłkę nożną i jazdę na rowerze¹⁵.

Analizą zagadnienia zajęła się współcześnie M. Ruskowska. Jej badania objęły 95 rodzin zastępczych z terenu województwa lubelskiego. Ulubionym sposobem spędzania czasu wolnego badanych przez Ruskowską dzieci w środowisku miejskim są zajęcia sportowe o różnej treści, gra w gry komputerowe, oglądanie telewizji oraz jazda na rowerze. W środowisku wiejskim natomiast gra na komputerze zajmuje pierwsze miejsce, następnie zajęcia sportowe oraz spotkania z kolegami¹⁶.

Analizując badania zagraniczne w tym temacie zwracają uwagę wyniki uzyskane przez naukowców R. Gilligan'a i F. Daly'a z Irlandii. Korzystając z metody sondażowej objęli badaniem 205 dzieci, głównie w przedziale wiekowym 13-14 lat. Wśród aktywności wolnoczasowej badanych wyodrębniona została głównie ta realizowana w warunkach domowych, w formie zajęć pozalekcyjnych oraz w środowisku lokalnym.

W środowisku domowym ulubione formy aktywności stanowiły gry komputerowe i na konsoli, czytanie książek, oglądanie telewizji oraz troska o zwierzęta. Formy aktywne, tj. gra w piłkę nożną oraz uprawianie innych form rekreacji zostały wskazane przez zaledwie 1,1% badanych. Zauważyć należy jednak, iż aktywne formy spędzania czasu wolnego z powodzeniem realizowane są w szkole, w formie zajęć dodatkowych. Niemal 78% badanych dzieci wskazuje właśnie zajęcia sportowe jako najchętniej podejmowaną aktywność w środowisku szkolnym¹⁷.

Material i metody

Celem pracy jest zdobycie wiedzy na temat poziomu uczestnictwa rodzin zastępczych z terenu powiatu szamotulskiego w formach rekreacji fizycznej oraz kulturalno – rozrywkowej i twórczej. Równie ważnym stało się określenie, jakie są motywacje badanych dzieci do podejmowania aktywności fizycznej w czasie wolnym oraz jakie bariery utrudniające organizację czasu wolnego w rodzinie zastępczej wskazują badani opiekunowie zastępczy.

Badania przeprowadzono za pomocą metody sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankietowania. Narzędzie badawcze stanowiły dwa kwestionariusze ankietowe. Pierwszy skierowano do rodziców zastępczych. Jest to ankieta autorska składająca się z 30 pytań dotyczących sposobów organizacji czasu wolnego w rodzinie zastępczej. Drugi z kwestionariuszy przeznaczony został dla dzieci przebywających w rodzinach zastępczych objętych badaniem. Narzędzie przygotowano na bazie międzynarodowego kwestionariusza HBSC. Kwestionariusz dla dzieci zawiera 46 pytań dotyczących podejmowanych form rekreacji, uczestnictwa w zajęciach pozalekcyjnych oraz

¹⁵ U. Kusio, *Rodzina zastępcza jako środowisko wychowawcze: Studium socjologiczne na przykładzie Lublina*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1998, s. 124-143.

¹⁶ M. Ruskowska, *Diagnoza rodzin zastępczych w obliczu dylematów współczesności*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2013, s. 70-81.

¹⁷ F. Daly, R. Gilligan R, *Lives in Foster Care, The educational and social support experiences of young people aged 13 to 14 years in long term foster care*, Children's Research Centre, Dublin 2005, p. 86-110.

korzystania z mediów. Narzędzie przeznaczone jest dla dzieci i młodzieży powyżej 10. roku życia.

Badanie przeprowadzono wśród rodzin zastępczych z terenu powiatu szamotulskiego w województwie wielkopolskim na przełomie roku 2015/2016. W realizacji procesu badawczego pomagało Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Szamotułach. Rozdysponowaniem ankiet wśród rodzin i pomocą dzieciom przy ich wypełnieniu zajęli się przeszkoleni w tym zakresie koordynatorzy pieczy zastępczej. Realizacja badań miała na celu sprawdzenie skuteczności narzędzi badawczych, które posłużą do gromadzenia materiału empirycznego dla potrzeb pracy doktorskiej związanej z tematyką aktywności wolnoczasowej rodzin zastępczych. Prezentowane wyniki stanowią pewien wycinek badań pilotażowych.

Badaniem objętych zostało sześć rodzin, w których wychowuje się dziewięcioro dzieci. Ponadto w badaniu wziął udział jeden rodzic zastępczy. Łącznie zbadanych zostało dziewięcioro dzieci oraz siedmioro rodziców zastępczych. Dane dzieci wychowujących się w rodzinach zastępczych, których dotyczyło badanie ilustruje tabela 1, dane rodziców zastępczych tabela 2.

Tabela 1.

Dane demograficzne dzieci wychowujących się w badanych rodzinach zastępczych

Cecha	Warianty, n				
	Płeć	męska			żeńska
5			4		
Miejsce zamieszkania	mniejsze miasto - do 100 tys. mieszkańców			wieś	
	5			4	
Wiek	13 lat	14 lat	15 lat	16 lat	17 lat
	5	1	1	1	1
Poziom edukacji	VI klasa szkoły podstawowej		I klasa gimnazjum	II klasa gimnazjum	III klasa gimnazjum
	5		2	1	1
Typ rodziny zastępczej	spokrewniona		niezawodowa		zawodowa
	4		2		3

Źródło: wyniki badań własnych

Tabela 2.

Dane demograficzne rodziców zastępczych

Cecha	Warianty, N		
	Płeć	męska	
1		6	
Miejsce zamieszkania	mniejsze miasto - do 100 tys. mieszkańców		wieś
	4		3
Poziom wykształcenia	podstawowe	zawodowe	średnie
	2	3	2
Typ rodziny zastępczej	spokrewniona	niezawodowa	zawodowa
	4	1	2

Źródło: wyniki badań własnych

Wśród badanych rodziców dwoje ma po 28 lat, pozostali - 45, 50, 59, 60 i 64 lata. Dwoje pozostaje bezrobotnych, jeden rodzic pracuje jako sprzedawca, jeden podejmuje się

prac dorywczych, a kolejny przebywa na rencie. W przypadku dwójki rodziców tworzących zawodowe rodziny zastępcze, formą ich pracy zawodowej jest prowadzenie tejże rodziny.

Wyniki badań

Podjęmowane formy rekreacji fizycznej

W celu ustalenia w jakich formach rekreacji ruchowej uczestniczą badani, respondentom przedstawiono listę form aktywności fizycznej wraz z kafeterią odpowiedzi dotyczącą częstotliwości ich podejmowania. Pytanie kierowane do rodziców zastępczych dotyczyło form rekreacji uprawianych wspólnie z dziećmi zastępczymi. Wyniki ilustruje tabela 3.

Tabela 3.

Formy rekreacji fizycznej podejmowane wspólnie z dziećmi zastępczymi

forma rekreacji \ częstotliwość	codziennie	4-6 razy w tygodniu	2-3 razy w tygodniu	1 raz w tygodniu	1 raz w miesiącu	mniej niż 1 raz w miesiącu	nigdy
spacery	1	2	2	2	-	-	1
zabawy na podwórku, placu zabaw	-	4	1	1	-	-	1
jazda na rowerze	1	2	3	-	-	-	1
jazda na rolkach	-	-	-	-	-	-	1
pływanie	-	-	-	-	1	2	4
gra w koszykówkę	-	1	-	1	-	-	1
gra w siatkówkę	-	-	1	-	-	1	5
gra w piłkę nożną	-	1	1	-	-	-	5
gra w badmintona	-	-	-	-	-	-	1
jazda na sankach	-	-	-	1	-	2	4
jazda na łyżwach	-	-	-	-	-	-	7
udział w kuligu	-	-	-	-	-	-	7
wycieczki na nartach biegowych	-	-	-	-	-	1	6
taniec	-	1	2	-	-	1	3
bieganie, jogging	-	1	-	1	-	-	5

Zródło: wyniki badań własnych

Z największą częstotliwością podejmowane są zabawy na podwórku i placu zabaw, jazda na rowerze i spacery. Formy rekreacji ruchowej niepodjęmowane nigdy w badanych rodzinach to udział w kuligu oraz jazda na łyżwach. Przez osoby zamieszkujące tereny wiejskie jazda na rowerze wskazana została jako uprawiana codziennie oraz z częstotliwością 4-6 razy w tygodniu. Wpływ na to może mieć dostępność terenów pozwalających na podejmowanie tej formy rekreacji.

Wyniki badań wskazują na wysoką częstotliwość wykonywania przez badane dzieci ćwiczeń fizycznych, podczas których ich wysiłek fizyczny jest duży, określany w pytaniu jako taki, w którym „brakuje Ci tchu, pocisz się”. Wysiłek ten podejmowany jest w czasie wolnym dzieci, poza zajęciami szkolnymi. Warto podkreślenia jest, iż spośród kafeterii odpowiedzi żadne z dzieci nie wybrało możliwości określającej częstotliwość ćwiczenia mniejszą niż jeden raz w tygodniu. Jedno z badanych dzieci wykonuje ćwiczenia fizyczne

codziennie, troje z częstotliwością 4-6 razy w tygodniu, również troje podejmuje aktywność fizyczną 2- 3 razy w tygodniu, a dwoje respondentów jeden raz w tygodniu.

Wśród form rekreacji fizycznej uprawianych przez wychowanków badanych rodzin, podobnie jak w grupie rodziców, największym powodzeniem cieszą się spacer, zabawa na podwórku oraz jazda na rowerze. W badanej grupie wysoką popularność zyskuje również gra w piłkę nożną, którą z częstotliwością na poziomie 4-6 razy w tygodniu praktykuje troje chłopców. Należy zwrócić uwagę, iż uprawianie pozostałych gier zespołowych tj. piłki siatkowej i koszykowej w większości przypadków ma miejsce tylko podczas lekcji wychowania fizycznego. Żaden spośród respondentów nie wskazuje, by kiedykolwiek jeździł na nartach. Niską popularnością charakteryzuje się również gra w badminton, jednakże jest ona regularnie uprawiana przez dwoje badanych, którzy wychowują się w tej samej rodzinie zastępczej. Dane empiryczne zebrano w tabeli 4.

Tabela 4.

Formy rekreacji fizycznej podejmowane przez dzieci

forma rekreacji \ częstotliwość	codziennie	4- 6 razy w tygodniu	2- 3 razy w tygodniu	1 raz w tygodniu	1 raz w miesiącu	mniej niż 1 raz w miesiącu	tylko na lekcji WF	nigdy
spacer	3	-	3	2	-	-	-	1
zabawa na podwórku, placu zabaw	1	2	2	1	-	1	-	2
jazda na rowerze	-	2	1	1	2	3	-	-
jazda na rolkach, deskorolce	-	3	-	-	2	4	-	-
pływanie	-	-	-	1	3	5	-	-
gra w koszykówkę	-	-	2	-	-	-	7	-
gra w siatkówkę	-	-	1	-	1	1	6	-
gra w piłkę nożną	-	3	1	1	-	-	3	1
gra w badminton	-	-	2	-	1	-	1	5
bieganie	-	3	-	-	-	1	2	3
taniec	-	-	-	2	-	2	1	4
jazda na sankach	-	-	1	-	1	2	-	5
jazda na łyżwach	-	-	-	-	1	3	-	5
jazda na nartach	-	-	-	-	-	-	-	9

Zródło: wyniki badań własnych

Motywacje dzieci do podejmowania aktywności fizycznej

Najwięcej badanych dzieci jako bardzo ważny powód uprawiania aktywności fizycznej w czasie wolnym wskazuje poprawę zdrowia, następnie, bycie w dobrej formie, dobry wynik sportowy oraz przyjemność ćwiczenia. Nieważnym dla badanych motywatorem jest natomiast zwycięstwo, panujące trendy oraz kontrola masy ciała. Z perspektywy środowiska wychowawczego badanych warto zwrócić uwagę na fakt, iż nie podejmują oni aktywności fizycznej, po to, by zadowolić swoich opiekunów zastępczych (tab. 5).

Tabela 5.

Motywacje dzieci do podejmowania aktywności fizycznej

Motywacje	Bardzo ważne	Średnio ważne	Nieważne
dla zabawy	5	3	1
żeby być dobrym w sporcie	6	3	-
żeby wygrywać	1	5	4
żeby poznać nowych przyjaciół	5	3	2
dla poprawy zdrowia	7	2	-
żeby spotkać się ze znajomymi	5	3	1
żeby być w dobrej formie	6	3	-
żeby dobrze wyglądać	3	3	3
dla przyjemności ćwiczenia	5	3	1
żeby zadowolić rodziców	-	6	3
żeby być cool/modnym	1	3	5
żeby kontrolować masę ciała	2	2	5
ponieważ mnie to pobudza, jest ekscytujące	2	4	3

Źródło: wyniki badań własnych

Podejmowane formy rekreacji kulturalno-rozrywkowej i twórczej

Podając analizie uprawianie rodzinnej rekreacji kulturalno-rozrywkowej i twórczej w kafeterii odpowiedzi wymieniono również aktywności związane z użytkowaniem mediów, tj. oglądanie telewizji, grę na komputerze i konsoli, określane przez Winiarskiego jako tzw. rekreacja wirtualna¹⁸. Nie uczyniono tego w przypadku pytań kierowanych do dzieci, ponieważ użytkowanie przez nie mediów stanowi obszerną część procesu badawczego realizowaną za pomocą kolejnych pytań pochodzących z kwestionariusza HBSC.

Uzyskane wyniki badań pozwalają stwierdzić, iż właśnie oglądanie telewizji zyskuje dużą popularność wśród rodzinnych form rekreacji. Zauważyć należy, iż niemal połowa badanych rodziców wskazuje na codzienne praktykowanie czytelnictwa i tyle samo deklaruje, iż nigdy nie uprawia aktywności, jaką jest gra na konsoli. Wyjście do kina oraz teatru jest formą rekreacji podejmowaną przez większość badanych rodzin z częstotliwością mniejszą niż jeden raz w miesiącu. Wskazania rodziców zastępczych dotyczące podejmowania wspólnie z wychowankami omawianych form rekreacji ilustruje tabela 6.

Tabela 6.

Formy rekreacji kulturalno-rozrywkowej i twórczej podejmowane wspólnie z dziećmi zastępczymi

forma rekreacji	częstotliwość							
	codziennie	4-6 razy w tygodniu	2-3 razy w tygodniu	1 raz w tygodniu	1 raz w miesiącu	mniej niż 1 raz w miesiącu	nigdy	
gry planszowe	1	2	-	2	1	-	1	
majsterkowanie	-	-	-	3	-	1	3	
prace plastyczne	-	2	2	1	-	-	2	
oglądanie telewizji	4	1	1	-	-	-	1	
gra na komputerze	-	-	3	1	-	-	3	

¹⁸ R. Winiarski, *Rekreacja i czas wolny*, Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa 2011, s. 16.

gra na konsoli	-	-	1	1	-	1	4
wyjście do kina	-	-	-	-	1	5	1
wyjście do teatru	-	-	-	-	-	4	3
czytanie książek, gazet	3	1	1	-	-	-	2
zakupy	1	-	3	1	1	-	1

Źródło: wyniki badań własnych

Dane empiryczne zebrane wśród grupy dzieci potwierdzają sporadyczność uczestnictwa w spektaklach teatralnych i seansach kinowych. Ponadto zauważalny jest trend do zaznajamiania dzieci przez szkołę ze sztuką i kulturą poprzez wyjścia do galerii i muzeów. 1/3 badanych codziennie zajmuje się czytelnictwem, natomiast raz w tygodniu tę formę rekreacji podejmuje niemal połowa badanych dzieci. Szczegółową analizę zagadnienia zaprezentowano w tabeli 7.

Tabela 7.

Formy rekreacji kulturalno- rozrywkowej i twórczej podejmowane przez dzieci

częstotliwość forma rekreacji	codziennie	4-6 razy w tygodniu	2-3 razy w tygodniu	1 raz w tygodniu	1 raz w miesiącu	mniej niż 1 raz w miesiącu	tylko na zajęciach w szkole	nigdy
czytanie książek, gazet	3	1	-	4	1	-	-	-
gry planszowe i towarzyskie	-	-	2	1	2	4	-	-
majsterkowanie	1	-	-	1	2	-	1	4
prace plastyczne	1	-	1	1	2	-	1	3
wyjście do kina	-	-	-	-	4	4	1	-
wyjście do teatru	-	-	-	-	1	3	3	2
zakupy	1	-	2	4	2	-	-	-
wyjście do galerii, muzeum	-	-	-	-	-	2	4	3

Źródło: wyniki badań własnych

Bariery w organizacji czasu wolnego rodzin zastępczych

Dla rodziców zastępczych największą barierę w atrakcyjnym spędzaniu czasu wolnego rodziny stanowi brak dostępnej infrastruktury sportowo- rekreacyjnej, następnie niedobór środków finansowych oraz brak czasu wolnego. Dodać należy, iż niedobór obiektów rekreacyjnych za znaczącą przyczynę niepowodzeń w planowaniu wypoczynku rodziny uznany został przez mieszkańców wsi. Warto podkreślić, iż niechęć ze strony dziecka zastępczego nie jest odbierana za mającą znaczenia dla aktywności wolnoczasowej rodziny. Pomoc instytucji wspierających rodziny zastępcze prezentuje się równie zadowalająco. Wyniki przedstawiono w tabeli 8.

Bariery w atrakcyjnej organizacji czasu wolnego badanych rodzin zastępczych

Bariery	nie ma znaczenia	ma małe znaczenie	nie mam zdania	jest znaczną przeszkodą	jest główną przyczyną
brak środków finansowych	2	2	1	-	2
brak czasu wolnego	3	1	-	2	1
niechęć ze strony dziecka	6	1	-	-	-
brak pomysłów na organizację czasu wolnego	5	-	2	-	-
brak dostępnej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej	2	1	1	3	-
brak pomocy instytucji wspierających rodzinę	3	1	3	-	-

Zródło: wyniki badań własnych

Podsumowanie i wnioski

Podjęcie przez członków badanych rodzin najbardziej dostępnych form rekreacji odzwierciedla tendencję obserwowaną w badaniach prowadzonych przez U. Kusio i M. Ruszkowską. Dotyczy to również wysokiej popularności oglądania telewizji jako sposobu na zagospodarowanie czasu wolnego. Występuje podobieństwo względem badań irlandzkich, dotyczące podejmowania zespołowych form aktywności fizycznej głównie za pośrednictwem szkoły. Rozkład odpowiedzi badanych, dotyczący barier w atrakcyjnym spędzaniu czasu wolnego wskazywać może na podobne jak w badaniach z 1980 roku zjawisko związane z większą dostępnością urządzeń i obiektów rekreacyjnych w środowisku miejskim. Dla potwierdzenia tejże tezy, autorka planuje objąć badaniem również rodziny zastępcze z terenów wielkomiejskich miasta Poznania. Przyczyni się to do uzyskania pełnego obrazu wpływu miejsca zamieszkania rodzin zastępczych, na sposób organizacji przez nie czasu wolnego.

Jednym z celów Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej dla Powiatu Szamotulskiego na lata 2015- 2017 jest integracja środowiska rodzin zastępczych. Oczekiwany rezultatem jest umożliwienie członkom rodzin zastępczych dostępu do kultury, sportu i rekreacji¹⁹. Zamierzeniem autorki jest stworzenie na podstawie wyników badań realizowanych na szerszą skalę programu interwencyjnego, którego zadaniem będzie zintegrowanie członków badanej grupy poprzez propozycję uczestnictwa w różnorodnych formach rekreacji rodzinnej.

Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano następujące wnioski:

1. Wśród form rekreacji fizycznej uprawianych przez rodziny zastępcze z największą częstotliwością podejmowane są zabawy na podwórku, spacerowanie oraz jazda na rowerze.
2. Zespołowe gry sportowe uprawiane są częściej w środowisku szkolnym, niż rodzinnym.
3. Badane dzieci podejmują aktywność fizyczną w swoim czasie wolnym z wysoką częstotliwością.
4. Motywacją do podejmowania aktywności fizycznej w czasie wolnym jest dla badanych dzieci poprawa zdrowia, bycie w dobrej formie oraz dobry wynik sportowy.

¹⁹ Zespół pracowników PCPR w Szamotulach, *Program rozwoju pieczy zastępczej dla powiatu szamotulskiego na lata 2015- 2017*, s. 12.

5. Wśród form spędzania czasu wolnego wysoką popularność zyskuje oglądanie telewizji.
6. Formy rekreacji kulturalno-rozrywkowej i twórczej takie jak wyjście do kina, teatru, galerii i muzeum częściej realizowane są za pośrednictwem szkoły.
7. Główne bariery utrudniające organizację aktywności rekreacyjnej badanych rodzin to brak środków finansowych oraz dostępnej infrastruktury sportowo- rekreacyjnej.

Bibliografia:

- Andrzejewski M., *Ewolucja pieczy zastępczej przez pryzmat nowych regulacji prawnych*, Teologia i Moralność, nr 11/2012, s. 105- 125.
- Daly F., Gilligan R., *Lives in Foster Care, The educational and social support experiences of young people aged 13 to 14 years in long term foster care*, Children's Research Centre, Dublin 2005.
- Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2014 roku*, Warszawa 2015.
- Gudbrandson B., *Dzieci w instytucjach opiekuńczych: zapobieganie instytucjonalizacji i alternatywne formy opieki w krajach europejskich*, Kwartalnik Dzieci Niczyje, t. 5, nr 4/2006, s. 36- 67.
- Gugniwicz A., Kaim A., *Edukacja bez wykluczenia. ABC wsparcia dla dzieci z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym*, Wyd. Fundacja Przestrzenie Dialogu, Gdańsk 2007.
- Izdebska I., *Wypoczynek współczesnej polskiej rodziny – istota, cechy charakterystyczne, próba typologii*, [w:] *Czas wolny w różnych jego aspektach*, (red.) J. Kędzior, M. Wawrzak-Chodaczek, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000.
- Kędzior J., *Wzory wypoczynku rodzinnego na przykładzie mieszkańców Wrocławia*, [w:] *Czas wolny w różnych jego aspektach*, (red.) J. Kędzior, M. Wawrzak- Chodaczek, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000.
- Kusio U., *Rodzina zastępcza jako środowisko wychowawcze: Studium socjologiczne na przykładzie Lublina*, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1998.
- Okoń W., *Nowy Słownik Pedagogiczny*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2001.
- Polkowski T., *Standardy usług profilaktyczno- opiekuńczych*, Problemy opiekuńczo- wychowawcze, nr 5/1999, s. 9-12.
- Różańska E., Tynelski A., *Rodzina zastępcza jako forma opieki nad dzieckiem*, Wyd. Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. J. Kochanowskiego w Kielcach, Kielce, 1981.
- Ruszkowska M., *Diagnoza rodzin zastępczych w obliczu dylematów współczesności*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2013.
- Ruszkowska M., *Rodzina zastępcza jako środowisko opiekuńczo- wychowawcze*, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, Warszawa 2013.
- Ruszkowska M., *Sieroctwo społeczne a możliwości jego kompensacji w rodzinnych formach opieki*, Rozprawy Naukowe, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, t. 2/2008, s. 117-129.
- Toczek-Werner S., *Znaczenie terminów rekreacja i turystyka*, [w:] *Podstawy rekreacji i turystyki*, (red.) S. Toczek-Werner, Wyd. AWF Wrocław, Wrocław 2005.
- Winiarski R., *Rekreacja i czas wolny*, Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa 2011.

Akty prawne:

- Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011*, Dz. U. 2011, nr 149, poz. 887.
- Program rozwoju pieczy zastępczej dla powiatu szamotulskiego na lata 2015-2017*, opracowany przez zespół pracowników PCPR w Szamotułach.

Streszczenie

Zajęcia rekreacyjne podejmowane w środowisku rodzinnym przyczyniają się do wychowawczego oddziaływania, kształtowania postaw dziecka oraz kultury czasu wolnego. Z uwagi na rozwój alternatywnych form opieki nad dzieckiem osieroconym analizę zachowań rekreacyjnych warto przeprowadzić w środowisku rodzin zastępczych. **Celem pracy** jest przedstawienie, w jakich formach rekreacji fizycznej oraz kulturalno-rozrywkowej i twórczej uczestniczą członkowie rodzin zastępczych. Równie ważnym stało się poznanie motywacji dzieci do podejmowania aktywności fizycznej oraz barier, jakie utrudniają efektywną organizację czasu wolnego wśród badanych. W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, wykorzystując technikę ankietowania. Narzędzia badawcze stanowiły ankiety: autorska przeznaczona dla rodziców zastępczych oraz skonstruowana na bazie kwestionariusza HBSC skierowana do ich wychowanków. **Wyniki badań** pokazują, iż wśród form rekreacji fizycznej uprawianych przez rodziny zastępcze z największą częstotliwością

podejmowane są najbardziej dostępne, tj. zabawy na podwórku, spacery oraz jazda na rowerze. Zespołowe gry sportowe częściej praktykowane są w szkole, niż w środowisku rodzinnym. Taka sama sytuacja dotyczy form rekreacji kulturalno- rozrywkowej, jakimi są wyjścia do galerii i muzeów. **Prowadzone badania** mają charakter pilotażowy. W celu potwierdzenia słuszności zaobserwowanych tendencji, a także tworzenia programów naprawczych służących integracji środowisk rodzin zastępczych poprzez uczestnictwo w rekreacji i sporcie istnieje potrzeba prowadzenia tego typu badań w skali regionalnej i krajowej.

Słowa kluczowe: czas wolny, rekreacja, rodziny zastępcze

A DIAGNOSIS OF RECREATIONAL ACTIVITY AMONG FOSTER FAMILIES. STUDY REPORT IN THE SZAMOTUŁY DISTRICT

Summary

Recreational activities taken by families educate children, shape their attitudes, as well as influence their spare time. Due to a development of alternative forms of foster care, it is advisable to carry out an analysis of recreational behaviors in the group of foster families. **The purpose** of the dissertation is to present forms of physical recreation, cultural-entertainment recreation and creative recreational activities taken by foster family members. It is equally important to see children's motivation to be physically active and obstacles which hinder the efficient organization of their spare time. In the studies a diagnostic survey was carried out using questionnaires. The research tools were the surveys: own intended for foster parents, and developed on the basis of HBSC questionnaire for their foster children. **The study results** demonstrate that it is the most widely available forms of physical recreational activities that are most frequently undertaken by foster families, notably outdoor games, walks and cycling. Sport team games are more frequently organized in schools than in the family's home. The same applies to forms of cultural-entertainment recreation, that is visits to galleries and museums. **The studies in question** are pilot studies. In order to confirm that the tendencies are proper, and that creating a corrective action aiming to integrate foster families by participating in recreations and sport is suitable, it is necessary to carry out such studies locally and domestically.

Key words: leisure time, recreation, foster families